

Prof. dr. sc. Arsen Bačić
European Science Foundation Standing Committee
for Social Sciences Member
Dr. sc. Petar Bačić, docent
Pravnog fakulteta Sveučilišta u Splitu

ΣΤΑΔΙΟΝ I USTAVNO PRAVO: TREBA LI SPORT I SPORTSKA PRAVA SHVAĆATI OZBILJNO?

UDK: 342 : 796

Primljeno: 10. 02. 2010.

Izvorni znanstveni rad

Procesi modernizacije, ekstenzije i diversifikacije društvenih djelatnosti s kraja 20. i početka 21. stoljeća, te sve evidentnija veza između sporta, političke, ekonomske, kulturne i društvene stvarnosti, reflektirala se je i u ustavnom pravu suvremene države. U nastojanju da odgovore na pitanje kada se je to ustavno pravo pojavilo na neočekivanim mjestima (stadionima) i zbog čega bi se sport i sportska prava trebali shvatiti ozbiljno, autori skiciraju neke relevantne veze i probleme u odnosima između države, politike i sporta, ustavnog prava i subjektivnih prava pojedinca, odnosno konstitucionalizaciju sportskih tema na planu europskog i nacionalnog prava.

Ključne riječi: *ustavno pravo, ustavna prava, sportsko pravo, europsko i nacionalno pravo*

1. UVODNA NAPOMENA

Stoljećima nakon antike, čak i nakon pojave modernog doba, društvene znanosti zajedno s pravom nisu pokazivale preveliko zanimanje za tijelo jer se je ono prije svega svodilo na mišiće, kemiju i reflekse. Međutim, grčki pojam stadiona (στάδιον)¹ nije predstavljao tek prostor natjecateljske konfrontacije fizičkih osoba (*athlētēs*). Iako je niz grčkih filozofa doista ignoriralo sport, stadion je ipak dijelom bio posvećeni prostor grčkog svijeta. Uvid u *Platonove* dijaloge - od onih iz *Apologije Sokratove* do onih u *Zakonima* - pokazuje da je sportski aktivizam na stadionima transcendirao dimenzije koje je idejna elita grada-države

¹ Grčka riječ ΣΤΑΔΙΟΝ ili *stadion* (lat. Stadium, en. Stadium) označavala je mjeru, odnosno dužinu od nekih 180 do 200 metara kao prostora igrališta na kojem su se odvijala natjecanja sportaša (atleta). Najstariji poznati stadion bio je onaj u Olimpiji na zapadnom Peleponezu, gdje su se od 776. godine pr.n.e. održavale klasične Olimpijske igre. Praksu izgradnje stadiona nastavili su Rimljani - od rimskih je stadiona najpoznatiji bio onaj Domicianov u Rimu. Naziv se je zadržao do današnjih dana. Npr. Gradski stadion u Poljudu, Wembley stadion, itd.

racionalizirala u različitim pravcima i za različite potrebe.² Tako je **Platon** govorio o oblicima vježbanja - gimnastici, hrvanju, muzici i gimnastici, općoj strukturi atletike i njenom značaju za vojsku i vježbu, itd. Naravno, *stadion* se po svom značaju nije mogao mjeriti s *agorom* koja je kao središnji prostor izgradnje antičke civilizacije (politike, filozofije, demokracije) bila u primarnom interesu političke teorije i prakse.³ Međutim, i na prostoru klasičnog stadiona te unutar primjerenih mu aktivnosti nastaje niz važnih transakcijskih paradigmi i njihovih implikacija za teoriju i praksu grčkog polisa.⁴

Premda se je "sportiralo" diljem Helade, moderni sport se ipak ne smatra nasljednikom antičkih stadionskih igara ili igara *Ancien Regimea*. Suvremeni sport je dijete nove društvene prakse koja se je krajem 19. stoljeća razvijala u zapadnoeuropskim zemljama, prije svega u Engleskoj i Francuskoj. Izvori modernog shvaćanja sporta mogu se s jedne strane tražiti u engleskoj teoriji i praksi individualnih prava i liberalnog shvaćanja slobode pojedinca da bez posebnih dozvola radi ono što je dugo u vrijeme apsolutizma mogao činiti samo s licencom, te francuskoj *Deklaraciji o pravima čovjeka i građanina* (1789.) koja je - zajedno s biračkim pravom i republikanskim školskim sustavom - implicirala jednakost građana i trijumf osobne zasluge nad pukom činjenicom rođenja. Sport danas - shvaćen kao fizička aktivnost i predstava - utjelovljuje niz sukcesivnih i često kontradiktornih slika moderniteta. Pod utjecajem suvremene agore koju danas uvelike oblikuju mediji, novac, tehnološke inovacije i način života, fenomen sporta prolazi kroz duboke promjene. Upravo su procesi modernizacije, ekstenzije i diversifikacije sportskih aktivnosti - bilo u obliku kompeticije ili puke zabave, kolektivnog ili individualnog sporta - koliko produbljivali jaz između različitih praksi, toliko i učvršćivali vezu između sporta te ekonomske i društvene stvarnosti s kraja 20. i početka 21. stoljeća. Tu vezu naravno u različitim oblicima reflektira i ustavno pravo suvremene države.⁵ U tom smislu namjera je ovog teksta da ukaže na neke relevantne veze između države, politike i sporta, ustavnog prava i subjektivnih prava pojedinca, odnosno na konstitucionalizaciju sportskih tema na planu europskog i nacionalnog prava, te da odgovori na pitanje kada se je

² Grčki su vlastodršci do sporta ipak držali više nego filozofi. Tome su najbolji primjer spartanske *gymnopaiddiai* tj. svečanosti čiji je naziv označavao "igre bez oružja" koje su se počele održavati nakon jednog poraza spartanske vojske i kojima je glavna svrha bila podizanje morala vojske i društva. Budući da su se *gymnopaiddiai* održavale na otvorenom stadionskom prostoru najčešće za vrijeme ljetnih mjeseci bile su svojevrsni test ratne izdržljivosti. Svečanosti su trajale nekoliko dana, a najčešće su ih sačinjavala timska natjecanja - tzv. *trochorije* u kojima su sudjelovali odrasli, mladići i djeca. Usp. **Dombrowski D.A.**, PLATO AND ATHLETICS, *Journal of Philosophy of Sport*, 6 Fall 1979, p. 29-38; **Wade-Grey H.T.**, A NOTE ON THE ORIGIN OF THE SPARTAN GYMNOPAIDIAI, *Classical Quarterly*, Vol. 43, No. 1-2, 1949, p. 79-81.

³ Pri kraju klasične epohe u Ateni agora je predstavljala središnje mjesto vojne strategije i trgovine, te političke intrige. Agora je predstavljala središte niza političkih i pravnih krugova atenskog polisa. Usp. **Fowler R.**, THE ATHENIAN AGORA. Camp, John M. 1986, Thames and Hudson, Inc.

⁴ **Carthen J.D.**, WAR, WARRIOR HEROES AND THE ADVENT OF TRANSACTIONAL LEADERSHIP IN SPORTS ANTIQUITY, *The Sport Journal*, ISSN: 1543-9518.

⁵ **Bredin F.**, L'ONDE DE CHOC DU SPORT MODERNE, *Pouvoirs* 61/1992, p. 5-24.

ustavno pravo pojavilo na neočekivanim mjestima (stadionima) i zbog čega bi se uopće sport i sportska prava trebalo shvatiti ozbiljno?

2. O USTAVNOM PRAVU NA NEOČEKIVANIM MJESTIMA?

Tijekom pedesetih godina 20. stoljeća i to nakon prihvaćanja *Opće deklaracije o pravima* UN-a (1948.) pojavio se je velik broj ustava novoformiranih država. Riječ je o državama koje su stekle neovisnost i koje su se oslobodile dugogodišnjeg kolonijalnog izrabljivanja. U to su vrijeme novonastale države jednostavno kopirale ustavno pravo bivših kolonijalnih gospodara.⁶ No za razliku od tog vremena, današnje ustavotvorstvo odvija se u okvirima novog konstitucionalizma (*new constitutionalism*) kojeg prije svega karakterizira viši stupanj raspravljivanja i širi raspon izbora ustavnih modela i njegovog sadržaja. Teorija novog konstitucionalizma naglašava dinamični, transformativni karakter ustavotvorstva i fleksibilnost ustava. Otkriva se i potvrđuje da vlast pregovara s otvorenim, pristupačnim, osporivim i promjenjivim uvjetima. S druge strane, stari konstitucionalizam (*old constitutionalism*) se odnosi na koncept ustavotvorstva koji stremlji konačnim rješenjima, trajnom i vječnom ugovoru između originalnih stranaka - ustav je ovdje samo zaključak pregovorima. Važno je uočiti ovu razliku kako bismo shvatili da ono što u originalnom ustvotvorstvu nije činilo *materiu constitutionis* može rekonceptualizirati svoju historijsku nenazočnost i na kraju pronaći svoje mjesto unutar ustavotvorstva. Međutim, Ustav je u demokratskim društvima bio i mora ostati otvoren novim sadržajima. Upravo je to slučaj sa sportom i svim onim što ga je pratilo od početka 20. stoljeća do danas.

Duhovitu ilustraciju ovog trenda pojave ustavnog prava na neočekivanim mjestima (stadionima?) registrirala je literatura novog konstitucionalizma u sjajnoj i nostalgičnoj komediji *Leatherheads*, koju je filmska zvijezda **George Clooney** posvetio ragbijašima jedne amaterske momčadi koja se je između dva svjetska rata pokušavala oteti neumoljivom pritisku profesionalizma. Radnja ovog filma između ostalog otkriva i brojna pitanja o nastanku i pravnoj prirodi pionirske regulative profesionalnog američkog nogometa (*professional football association*) te cijelom nizu drugih ozbiljnih pitanja američkog društva dvadesetih godina prošlog stoljeća.⁷ Karakteristično je pravno mišljenje kristalizirala odluka Vrhovnog suda SAD-a *Federal Baseball Club v. National League*, 259 U.S.

⁶ **Lijphart A.**, CONSTITUTIONAL DESIGN FOR DIVIDED SOCIETES, *Journal of Democracy* 15/2004, p. 96.

⁷ George Clooney glumi **Jimmy Dodge Connellya** - kapetana profesionalne ragbijaške momčadi **Duluth Bulldogs** koji je odlučan spasiti svoju ekipu i profesionalne odnose u okolnostima kada tim gubi sponzore, a liga je na samom rubu opstanka. Connelly uvjerava zvijezdu sveučilišnog ragbija **Cartera Rutherforda** (Matt Damon) da se pridruži momčadi kako bi kapitalizirao činjenicu da je riječ o ratnom heroju s brojnim odličjima koja je zaslužio na europskim ratištima. Zaplet nastaje uplitanjem novinarke **Lexie Littleton** (Rene Zellweger), predstavnice "sedme sile" (Chicago Tribunea) koja u borbi dvojice sportaša za njenu naklonost otkriva svekoliku pozadinu nastojanja da se profesionalizam održi zakulisnim radnjama.

200 (1922) koju je u ime većine izrekao Mr. Justice *Holmes*, jedan od velikana američkog pravosuđa u razdoblju epohalne transformacije američkog društva i politike. Sukladno okolnostima tog vremena – treba imati na umu svekoliku situaciju, slom liberalne koncepcije o državi “noćnom čuvaru”, prijeteću ekonomsku krizu tektonskih razmjera, nezaposlenost, otpor koncepciji New Deal (državi intervencionizma), itd., a u kojim je okolnostima sport na poseban način još uvijek živio svojevrsni “divlji Zapad” - odluka suca Holmesa je jednostavno iznijela mišljenje da profesionalni bejzbol nije dio ustavne klauzule o međudržavnoj trgovini (*interstate commerce clause*), pa američki Kongres nije imao nikakve ovlasti da regulira sport na “ustavan način”.

U predmetu *Federal Baseball Club of Baltimore, Inc. v. National League of Professional Baseball Clubs et al.* iz 1922. godine riječ je o tužbi lokalnog kluba iz Marylanda protiv više bejzbol udruženja i pripadajućih im profesionalnih klubova te grupe njihovih dužnosnika koji su navodno postigli tajni dogovor s ciljem monopolizacije bejzbol natjecanja. Tužitelji su dokazivali da su tuženici uništili Federalnu ligu kupujući klubove koji su je sačinjavali te ih navodeći da napuste ligu, čime su ostalima nanijeli veliku materijalnu štetu. Međutim, Žalbeni sud koji je sudio u prethodnom postupku smatrao je da optuženici ne dolaze pod udar tzv. Shermanovog zakona o ograničenju kartela i monopola (1890.). Sudac Holmes je slučaj pred Vrhovnim sudom sažeo u sljedećem mišljenju: “Klubovi koji sačinjavaju lige nalaze se u različitim gradovima i najčešće različitim savezima država. Cilj je tih organizacija i suborganizacija... provođenje međusobnih javnih natjecanja i organiziranje međusobnih utakmica s ciljem ostvarivanja novčane zarade, a uslijed čega klubovi prelaze državne granice. U konačnici se pobjednik jedne Lige susreće s pobjednikom druge Lige, čime se zaključuje finalno natjecanje za svjetskog prvaka (*world's championship*).⁸ Naravno, takva shema traži stalna putovanja klubova, što omogućuju, kontroliraju i discipliniraju organizacije, a to - tvrdi se - predstavlja odvijanje trgovine između država”. Holmes se poziva na odluku Žalbenog suda, za koju drži da je bila ispravna. Djelatnost (*bussines*) je u ovom slučaju održavanje bejzbol natjecanja tj. priredbi, što u potpunosti potpada pod ovlasti države (*state affairs*). Istina je da su se s ciljem populariziranja bejzbola, a koji je uistinu ostvaren, takve priredbe i natjecanja morale organizirati između različitih klubova iz različitih država. Ali činjenica da organizatori pritom moraju poticati slobodne osobe da prelaze državne granice te da tu njihovu aktivnost moraju organizirati i platiti još uvijek nije dovoljna

⁸ Malo pojašnjenje vezano uz pojam *world champion* koji u tekstu navodimo u zagradama - svim poznavateljima američkog sporta odmah je jasno da ovdje dakako nije riječ o omašci suca Holmesa ili pak prevoditelja, već da je u pitanju kuriozitet koji svjedoči o standardnoj pretencioznosti i samodostatnosti koja krase američka sportska udruženja i njihova natjecanja. Iako su naime u pitanju nacionalna natjecanja (koja doduše često u većem ili manjem omjeru uključuju i kanadske klubove), Amerikanci ih često nazivaju svjetskim prvenstvima, a pobjednike istih svjetskim prvacima. Tako je primjerice finalno doigravanje košarkaške lige NBA (National Basketball Association) sve do 1986. godine imalo službeni naziv NBA World Championship Series; prva uopće formirana liga američkog nogometa nosila je naziv World Series of Professional Football, a okupljala je ekipe iz okolice New Yorka; preteča finalne utakmice NFL lige (National Football League) američkog nogometa, koja je danas poznata pod nazivom Super Bowl, nosila je naziv World Championship Game, itd.

da izmijeni karakter djelatnosti. Sukladno kriteriju razlikovanja koji je ovaj Sud utvrdio u odluci *Hooper v. California* 155 U.S. 648, 655 transport je tek sporedna radnja, a ne suština stvari. Ta činjenica da je riječ o incidentu znači da utakmica, premda organizirana za novac, još uvijek ne predstavlja ono što se naziva trgovinskom djelatnošću u uobičajenom smislu te riječi. Kako ističu tuženici, osobni napor koji nije povezan s proizvodnjom nije predmet trgovine. Aktivnost koja pri svojem izvršavanju ne predstavlja trgovinu ne postaje trgovinom između država samo zbog toga što se pritom odvija i već spomenuti transport”.⁹

Stajalište *Olivera W. Holmes*a (1882.-1935.), jedne od legendarnih ličnosti američkog sudstva s početka 20. stoljeća, suca poznatog po individualizmu i britkim pravničkim odgovorima, zapravo možemo protumačiti kao karakterističnu formulaciju dominantnog pogleda tradicionalnog američkog pravničkog *establishmenta* na sport i popratne manifestacije kao pojavu u nastajanju: *Sports aren't life and death. They're entertainment*. Naime, duh ranog američkog buržoaskog društva sredine 19. stoljeća bio je:

“...duboko oprečan (svakoj) igri. Ne samo da igre nimalo ne doprinose akumulaciji kapitala... već one sadrže i značajan element pretenzije, iluzije, mimikrije i fikcije. Buržoasko nepovjerenje u igru reflektiralo je dublje nepovjerenje u pomodnost, glumatanje, dizajnersku odjeću i kostime.”¹⁰

Ipak, promjene u odnosu na sport omogućila je američka politika, a ne pravo; dakle zakonodavci, a ne suci. Za razliku od O.W. Holmesa, predsjednik SAD *Theodor Roosevelt* (1858.-1919.) koji ga je i predložio za prestižno mjesto suca Vrhovnog suda, vjerovao je više u potencijale sporta između ostalog i kao važnog “rezervoara društvenih lidera”. Doduše, u isto vrijeme on je upozoravao svoje sinove da sportske igre kao što je američki nogomet (*football*), boks, jahanje, streljaštvo, hodanje i veslanje ipak “nisu cilj kojemu moraju posvetiti svekoliku svoju energiju, pa čak ni njen najveći dio”.¹¹

Kada u prvim desetljećima 20. stoljeća sport postaje objektom masovne potrošnje kao dio konzumerizma bez presedana, a novi stadioni izgrađeni u “pretencioznom imperijalnom stilu” pozornicama nesmiljene profesionalizacije i etike zabave (*entertainment ethic*), nestaje granica između ritualnog svijeta igre i natjecateljske stvarnosti kapitalizma. Budući da igre i sportska natjecanja postaju dramatični izraz i komentar realnosti prije nego bijeg iz nje, njihovo uključivanje u odgovarajuću regulativu postalo je jednostavno pitanje dana.¹²

⁹ Usp. *FEDERAL BASE BALL CLUB OF BALTIMORE, INC. v. NATIONAL LEAGUE OF PROFESSIONAL BASE BALL CLUBS ET AL.*, 259 U.S. 200 (1922), dostupno na: <http://supreme.justia.com/>

¹⁰ *Lasch C.*, THE CORRUPTION OF SPORTS, *The New York Review of Books*, Vol. 24, No. 7, April 28, 1997., dostupno na: <http://www.nybooks.com/articles/8525> (12.01.2010.)

¹¹ *Idem*, op. cit. p. 6.

¹² *Nowak M.*, THE JOY OF SPORTS, Basic Books, Ch. 14; cit. pr. *Lasch C.*, op. cit., p. 10.

3. O TOME ZAŠTO SE SPORTSKA PRAVA MORAJU SHVATITI OZBILJNO NA AMERIČKOM PRIMJERU

Jedna od najznačajnijih pravničkih knjiga 20. stoljeća bez sumnje je djelo "Taking Rights Seriously" američkog pravnog filozofa **Ronalda Dworkina** (1931.) u kojem je žustro zagovarao ustavno sudovanje koje priznaje i štiti ustavna prava pojedinca protiv države. U apologiji ozbiljnog shvaćanja prava Dworkin je nastojao razriješiti spor glede pitanja "koja *pojedina* prava imaju građani". On govori o tome da u praksi država ima posljednju riječ u raspravi koja su to prava pojedinca, jer 'njena' policija izvršava ono što joj naredi 'njeni' službenici i sudovi. Ali to ne znači da je shvaćanje državne vlasti nužno ispravno shvaćanje. Ono što međutim sili građane da od države traže ispravne odgovore o svojim pravima je ništa drugo nego otvorenost Ustava prema pravnim i moralnim pitanjima. Zato građani moraju inzistirati na tome da "država ozbiljno shvati prava, tako da slijedi koherentnu teoriju o tome koja su to prava i da djeluje konzekventno s vlastitim izjavama."¹³

Naslov utjecajne Dworkinove knjige objavljene 1977. godine parafrazirao je **Jeffrey Standen**, profesor sportskog prava na Willamete University College of Law. Knjigom "Taking Sports Seriously" (2009.) Standen je, shvaćajući sport sasvim ozbiljno, analizirao brojna različita pitanja povezana sa sportom. Temeljno polazište njegove parafraze Dworkinovog naslova (*shvaćanje sporta ozbiljno*) jest da su pravila sportskih igara i njihovih udruga onoliko ozbiljna koliko ih sami pravници takvima uzimaju. Kada pravnici ispituju neko posebno pravilo, neki prijedlog za njegovo poboljšanje ili promjenu, oni to pravilo nastoje sagledati sa svih strana - istražuju odgovarajuću granu prava te procjenjuju kako bi se izmijenjeno pravilo uklopilo u cjelinu, sagledavaju historijsku pozadinu prava, njegovu svrhu i strukturu. Minimum onoga što pravnik može učiniti je da sebe i druge uvjeri da novo pravilo neće škoditi ili da neće biti u suprotnosti s nekim drugim, možda sličnim pravilom iz istog područja. U analizi svrhe pravnik se pita potiču li ciljevi pravne regulative vladavinu prava. Ciljevi trebaju uključivati poticanje ispravnog ponašanja, izbjegavanje štetnog ponašanja, te pritom promovirati jednakost, pravdu i druge šire norme i ciljeve. Prema tome, ako ozbiljno shvaćanje prava kao zahtjev za visokom razinom i požrtvovnost obilježava uspješnog pravnika, onda ni ozbiljno shvaćanje sporta ne traži ništa manju mjeru pažnje.¹⁴

Visoku razinu ozbiljnog shvaćanja sporta pokazalo je ponajprije američko ustavno pravo. Iz same preambule Ustava SAD, koja građane upućuje na korištenje pravom kako bi osigurali pravdu, mir, blagostanje i druge blagodati slobode, moguće je izvesti zaključak da se svrha sporta podrazumijeva sama po

¹³ **Dworkin R.**, SHVAĆANJE PRAVA OZBILJNO, KruZak, Zagreb 2003., str. 402.

¹⁴ **Standen J.**, TAKING SPORTS SERIOUSLY - LAW AND SPORTS IN CONTEMPORARY AMERICAN CULTURE, Carolina Academic Sport, Durham, 2009., p. xvii.

sebi.¹⁵ Za sport su relevantna četiri široko definirana prava na koja računa svaki američki građanin. To su osobna sloboda (*personal freedom*), građanska prava (*civil rights*), na zakonu zasnovan postupak (*due process of law*), te pravo na privatnost (*privacy*).

Ad 1) Osobna sloboda. Fundamentalno ustavno pravo na osobnu slobodu uključuje slobodu kretanja, slobodu govora, slobodu udruživanja, slobodu vjerskog opredjeljenja. Pod slobodom govora (*freedom of speech*) podrazumijeva se pravo građana da se ne slažu s odlukama vlasti ili odlukama drugih, te pravo na upućivanje peticija za promjenom takvog stanja ili jednostavno prosvjed kojim se izražava neslaganje. Tako npr. odluka u slučaju *Tinker v. Des Moines Independent Community School District 393 U.S. 503* (1969.)¹⁶ pokazuje da pravo na prosvjed ne poprima uvijek oblik verbalne ili pisane komunikacije.

“Prava studenta ne postoje samo u predavaonicama za vrijeme nastave. Student svoja mišljenja može, uključujući i stajališta o kontroverznim pitanjima poput sukoba u Vijetnamu, izraziti u kafeteriji, na sportskom igralištu, u prostoru campusa za vrijeme dozvoljenih sati, ukoliko to čini na način da se bitno i u znatnoj mjeri ne ometaju zahtjevi izvođenja nastave u ustanovi i ukoliko pritom nema kolizije s pravima drugih studenata”.¹⁷

Ustavno pravo na slobodu udruživanja (*freedom of association*) podrazumijeva pravo pojedinca na slobodno pridruživanje različitim grupama i udrugama. Ustavno pravo na slobodu vjeroispovijedi (*freedom of religion*) označava pravo da pojedinac štupa koga hoće i kako hoće. Navedeno ilustrira predmet *Jager v. Douglas County School District* (1989.), u kojem je Prizivni sud odlučivao o

¹⁵ “We the People of the United States, in Order to form a more perfect Union, establish Justice, insure domestic Tranquility, provide for the common defence, promote the general Welfare, and secure the Blessings of Liberty to ourselves and our Posterity, do ordain and establish this Constitution for the United States of America”. Usp. <http://www.archives.gov/>

¹⁶ U predmetu *Tinker* riječ je o prosvjedu grupe učenika javne škole u Des Moinesu (Iowa) koji su javno demonstrirali svoje neslaganje s američkim vojnim angažmanom u Vijetnamu noseći u školi crne poveze oko ruku. Školske su vlasti prethodno, budući da su bile upoznate s namjerama prosvjednika, donijele odluku o zabrani takvog oblika prosvjeda, odnosno odlučeno je da će učenici koji budu nosili trake biti zamoljeni da ih skinu, a ukoliko to ipak ne učine biti će suspendirani s nastave. Premda su bili upoznati s tom odlukom, troje učenika ipak je došlo u školu noseći crne poveze, na što ih je uprava suspendirala. Suspendirani učenici su se nastavi ponovno priključili nakon nešto manje od mjesec dana, a preko svojih roditelja su tužili školske vlasti nadležnom okružnom sudu. U postupku pred Vrhovnim sudom je razmatrano pitanje jesu li školske vlasti zabranom nošenja crnih poveza u školi prekršile pravo na slobodu govora koju jamče I. Amandman, kao i XIV. Amandman (*due process* klauzula). U odgovoru na to pitanje suci su zaključili sljedeće: “Školske vlasti zabranile su i odlučile kazniti prosvjednike za tiho i pasivno izražavanje mišljenja, što nije bilo popraćeno bilo kakvim izgređima... Nema dokaza da su prosvjednici na bilo koji način ometali rad škole ili ometali prava drugih učenika... Okružni sud je zaključio da je potez školskih vlasti bio opravdan jer je utemeljen na bojazni da će prosvjed prouzročiti ometanje školskih aktivnosti. Ali, takva bojazan... nije u našem sustavu dovoljna da bi se nadjačalo pravo na slobodu izražavanja. Svako udaljšavanje od apsolutnog podvrgavanja disciplini može prouzročiti problem. Svako mišljenje koje je u većoj ili manjoj mjeri različito od mišljenja većine može probuditi strah... Ali naš Ustav jasno kaže da je to rizik koji moramo preuzeti... i naša povijest govori da je upravo ta vrsta riskantne slobode - ta otvorenost – temelj naše nacije te neovisnosti i snage Amerikanaca...”. Usp. odluku u predmetu *Tinker*, dostupno na: <http://www.bc.edu/>

¹⁷ *TINKER V. DES MOINES INDEPENDENT COMMUNITY SCHOOL DISTRICT, 393 U.S. 503* (1969); usp. **Pittman A.T. et al.**, *CASE STUDIES IN SPORT LAW*, Human Kinetics, 2009., p. 95-98.

žalbi jednog od učenika protiv prakse školske uprave da se na sportskim terenima Douglas County High School prije službenih utakmica školske ragbi momčadi sve prisutne putem raglasa poziva na molitvu. Nekonvencionalne pozive na molitvu "u ime Isusa Krista" jedan je od članova školskog orkestra D. Jager kao iskreni vjernik smatrao bogohuljenjem. Prizivni sud je zauzeo sljedeće stajalište:

"Praksa otvaranja sportskih događaja pozivanjem na molitvu predstavlja povredu ustavne klauzule o vjeri I. Amandmana (*Establishment Clause*)... Vrhovni sud SAD je neprijeporno utvrdio da država ne smije koristiti vjerska sredstva u ostvarivanju inače legitimnih sekularnih interesa".¹⁸

Ad2) Građanska prava. Prema Ustavu SAD ova grupa uključuje niz građanskih prava, a najčešće se podrazumijeva da obuhvaća slobodu od diskriminacije po osnovi rase, boje kože, uvjerenja, spola, religije, nacionalne pripadnosti i dobnog uzrasta. Obranu tih prava sadrže sljedeće sudske odluke: *Blair v. Washington State University* (1987) i *Doe v. Taylor Independent School District* (1994).

U predmetu *Blair v. Washington State University* (1987) ženske sportašice i njihove trenerice sa Sveučilišta u Washingtonu tužile su sveučilišne vlasti zbog diskriminacije na temelju spola, tvrdeći da su ženski sportski programi na Sveučilištu bili tretirani kao inferiorni po pitanju financiranja, promocije, raspoloživih stipendija, itd.¹⁹ Posebno se je raspravljalo o pitanju američkog

¹⁸ *JAGER v. DOUGLAS COUNTY SCHOOL DISTRICT*, 862 F.2d 824 (11th Cir. 1989); odluka dostupna na: <http://openjurist.org/>. Jedno od spornih pitanja u ovom kompleksnom predmetu bilo je vezano uz činjenicu da je školska uprava delegirala pravo izgovaranja molitve, kako i pravo na odabir osobe koja će predvoditi molitvu, svećenicima kršćanskog protestantskog udruženja DCMA (*Douglas County Ministerial Association*). Nakon pritužbe Jagerovih škola je organizirala sastanak svih zainteresiranih strana, na kojem se je pregovaralo o dvije varijante: govor na otvaranju utakmice bit će ili potpuno lišen vjerskih sadržaja, ili će pak zadržati i vjerski sadržaj uz tzv. equal access klauzulu (plan koji je između ostalog predviđao da svećenici više neće predvoditi molitvu ili isključivo birati osobe koje će to činiti, školska uprava neće direktno utjecati na sadržaj molitve, itd.). Nakon što su obe te prvotne varijante odbačene, svećenici DCMA su sastavili kompromisni prijedlog koji su tužitelji pristali razmotriti ako u se u međuvremenu obustavi sporna praksa pozivanja na molitvu. Budući da potonji zahtjev nije uvažen, tužitelji su pokrenuli parnicu. Odlučujući u zadnjem stupnju Prizivni sud je odbacio sve argumente uprave škole, ocijenio tzv. Equal access plan jednostavno kao pokušaj nastavljanja sa dotadašnjom praksom pozivanja na molitvu, te je istu proglasio neustavnom. Usp. i *Pitman A.T. et al.*, op. cit., p. 72-76.

¹⁹ U predmetu *Blair* je utvrđeno da je, unatoč određenim poboljšanjima počevši od ranih 1970-ih, ženski sportski program na Sveučilištu Washington inferiorno tretiran u odnosu na 'muške sportove' po pitanju financiranja, prikupljanja sredstava, publiciteta i promocije, stipendija, infrastrukture, opreme, treniranja, službenih uniformi i odjeće za trening, nagrada, te administrativne potpore. Tako je primjerice, između ostalog, utvrđeno da je 1981. godine (napominjemo da je postupak pred nižim sudom započeo godinu dana kasnije, dakle 1982.) 'ženski sport' na Sveučilištu Washington bio financiran tek s 23% iznosa koji je dodijeljen 'muškom sportu'. Na temelju kako navedenog po pitanju financiranja, tako i brojnih drugih pokazatelja koji su zapravo svjedočili o istom trendu u svim relevantnim aspektima, sud je zaključio da je u pitanju očiti propust Sveučilišta koje nije osiguralo jednaki tretman muškog i ženskog sporta, što je dovelo do diskriminacije žena. Sveučilištu Washington stoga je naloženo da već od sljedeće akademske godine ženskim sportovima dodijeli 37,5% iznosa koji je određen za financiranje muških sportaša, te da se svake sljedeće godine taj iznos povećava za dodatnih 2% i to sve dok ne dostigne omjer jednak ukupnom omjeru studentica na Sveučilištu. Sveučilištu je također naloženo i poduzimanje brojnih drugih mjera kako bi se ispravile posljedice dugogodišnje diskriminacije na štetu ženskih sportova, odnosno sportašica i njihovih trenerica. Odluka *BLAIR V. WASHINGTON STATE UNIVERSITY 740 P.2D 1379 (WASH. 1987)* dostupna na: <http://www.nwwlc.org/>

nogometa, inače ekskluzivno muškog sportskog programa, koji je zapravo u više navrata i od strane nižeg suda ispušten iz kalkulacija pod obrazloženjem da je u pitanju “sport koji je na više načina specifičan”, zbog čega se “ne može uspoređivati s bilo kojom drugom sportskom disciplinom” na Sveučilištu. Viši je sud međutim odbio prihvatiti ovakvo stajalište te je zaključio da:

“...niti jedna od specifičnih karakteristika američkog nogometa ne opravdava njegovo isključivanje iz dosega Zakona protiv diskriminacije... Već samo postojanje takve iznimke nikada ne bi omogućilo ostvarenje jednakog tretmana žena i muškaraca... američki nogomet stoga ne smije biti isključen iz kalkulacija o jednakim mogućnostima participacije, školarina ili distribucije prihoda iz proračuna, jer se time vrijeđaju ustavni amandmani o jednakosti i Zakon protiv diskriminacije države Washington”.²⁰

U odluci *Doe v. Taylor Independent School District* (1994) Prizivni sud je odlučivao o povredama elementarnog prava na fizički integritet učenice koja je bila izložena seksualnim napastovanjima od strane jednog od nastavnika. Polazeći od činjenice da “tužba Jane Doe počiva na premisi da školska djeca imaju interes slobode vlastitog tjelesnog integriteta zaštićenog klauzulom *due process* iz Amandmana XIV”, te da je dokazano kako je zaposlenik škole “seksualno i fizički zloupotrebio to pravo”, Sud je zaključio sljedeće:

“Ako Ustav štiti školsku djecu protiv tjelesnog kažnjavanja u javnim školama ... onda Ustav bez sumnje štiti djecu i od seksualnih fizičkih zloupotreba od zaposlenika škole”.²¹

Ad 3) Pravo na pravični postupak. Treća grupa prava proizlazi iz ustavne klauzule o “pravičnom postupku” (*due process of law*). Prema ovoj klauzuli nitko nema pravo miješanja u život drugih izvan legalnih i pravičnih okvira. U slučaju sportaša kojima se negiraju ta prava, primjerice prava na slobodu i vlasništvo, Ustav daje garanciju da im se ista ne mogu oduzeti bez da ih se o svemu tome prethodno ne obavijesti, odnosno bez da ih se o okolnostima slučaja sasluša. O takvim pravima govori nekoliko važnih odluka američkih sudova.

²⁰ *BLAIR V. WASHINGTON STATE UNIVERSITY 740 P.2D 1379 (WASH. 1987)*; usp. **Pittman A.T. et al.**, op. cit., p. 48-51.

²¹ *DOE V. TAYLOR INDEPENDENT SCHOOL DISTRICT 15 F.3D 443 (5th Cir. 1994)*. Tijekom sudskog postupka utvrđeno je da se je nastavnik biologije i pomoćni trener J.L. Stroud, koji je u školi Taylor High bio zaposlen od 1981. do 1987., učestalo neprilično ponašao u odnosu prema brojnim učenicama (od očitog favoriziranja na nastavi preko slanja privatnih poruka, zatim dopuštajući im da voze njegov automobil, konstantno inzistirajući na neprikladnom fizičkom kontaktu, itd.), što je uostalom bilo naširoko poznato unutar školske zajednice. Situacija je eskalirala 1985. godine, kada je ravnatelj zaprimio više pritužbi iz različitih izvora na Stroudovo ponašanje, a posebno na njegov odnos s jednom od učenica. Do kulminacije je došlo dvije godine kasnije, kada se je Stroud upustio u ljubavnu vezu s petnaestogodišnjom učenicom. Budući da predstavnici školske uprave u više navrata nisu adekvatno reagirali, premda su imali brojna saznanja o nepriličnom ponašanju jednog od nastavnika, uključujući i svjedočenja drugih nastavnika, optuženi su da su dopustili ugrožavanje prava učenice na fizički integritet. Prizivni sud je utvrdio da su “predstavnici školske uprave odgovori za propuste u obavljanju svoje nadzorne uloge koji su rezultirali zlostavljanjem učenice, ako je do propusta došlo uslijed svjesne indiferentnosti prema ustavnim pravima tog djeteta”. Faktografiju slučaja usp. na: <http://openjurist.org/>. Vidi i **Pittman A.T. et al.**, op. cit., p. 56-61.

U predmetu *Denis J. O'Connell High School v. The Virginia High School League et. al* (1978) privatna katolička škola O'Connell je tužila Savez javnih škola Virginije da joj onemogućuje učlanjenje u Savez te sudjelovanje u sportskim natjecanjima koje je sponzorirala i organizirala ta udruga javnih škola. Savez javnih škola je odbio zahtjev za učlanjenje jer je njihov osnivački ugovor (izmijenjen 1925. godine) ograničavao članstvo isključivo na javne škole. Osim toga, privatnim školama je bilo dopušteno sudjelovanje u nekima, ali ne u svim sportskim natjecanjima u organizaciji Saveza. Škola O'Connell je svoju tužbu zasnivala na tvrdnji da se radi o arbitrarnom klasificiranju i povredi klauzule o jednakosti koja je sastavni dio XIV. Amandmana na Ustav SAD.²²

U predmetu *Hall v. The University of Minnesota* (1982) - koji je inače izuzetno zanimljiv jer njegova faktografija svjedoči o stvarnom položaju sveučilišnih sportaša i s jedne strane njihovom apsolutno nedovoljnom angažmanu u nastavi i polaganju ispita, odnosno s druge strane o benevolentnosti koju prema sportašima pokazuju sveučilišta iz različitih razloga - Sud je odlučivao o statusu studenta sportaša i njegovoj podobnosti da se uključi u studijski program, odnosno da sudjeluje na međusveučilišnom košarkaškom natjecanju kao član momčadi Sveučilišta Minnesota.²³ Tužitelj je dokazivao da se je prilikom odlučivanja o upisu na studijski program povrijedilo njegovo pravo na pravični postupak i time ograničilo njegovo pravo na život, slobodu i imovinu, a Sud je prihvatio njegov zahtjev:

“Način na koji je University Without Walls ocijenio tužiteljevu prijavu snažno potvrđuje da je bio tretiran posebno i na način koji je povrijedio pravičnost postupka. Tužitelju nisu pružene obavijesti niti mu je dana mogućnost odgovora na optužbe koje su protiv njega iznosili dekan i uprava fakulteta. Nema nikakve sumnje da bi tužitelj dao odgovarajuće podatke da je na vrijeme i na pravi način o svemu bio obaviješten. Balansirajući sve iznesene čimbenike Sud zaključuje da se tužitelju prizna pravo na uključivanje u studijski program, čime ga proglašava i podobnim za natjecanje u međusveučilišnom košarkaškom natjecanju”.²⁴

²² Privatnim školama u Virginiji nije bilo dopušteno sudjelovanje u natjecanjima iz najpopularnijih američkih sportova – američkog nogometa, košarke i bejzbola – koje je organizirao Savez. Osim što je škola O'Connell tvrdila da joj je kao privatnoj školi zabranjeno učlanjenje uslijed arbitrarne klasifikacije od strane Saveza, također je u tužbi navedno da takva zabrana znači da su učenici škole O'Connell zbog svoje odluke da pohađaju privatnu školu uskraćeni u pravu na natjecanje u sportovima kao što su košarka, bejzbol, itd., a što ih automatski stavlja u nepovoljniju poziciju u odnosu na učenike javnih škola glede mogućnosti osvajanja sportskih stipendija i ostvarivanja svih drugih pogodnosti koje se pružaju talentiranim sportašima. Usp. *DENIS J. O'CONNELL HIGH SCHOOL V. THE VIRGINIA HIGH SCHOOL LEAGUE* 581 F.2D 81 (4th Cir. 1978), dostupno na: <http://openjurist.org/>. Vidi i **Pittman A.T. et al.**, op. cit., p. 52-55.

²³ Zanimljivo je istaknuti da se u obrazloženju presude navodi kako je nepobitno da je tužitelj na Sveučilište Minnesota doveden kao srednjoškolska košarkaška zvijezda te je bio odabran upravo zbog tih svojih sposobnosti, odnosno “da bude košarkaš, a ne (dobar) učenik (*basketball player and not a scholar*) – sic! Dalje se konstatira da tužiteljeve svjedodžbe pokazuju da je opravdao upravo takva očekivanja, kao uostalom i brojni drugi studenti sportaši čije su svjedodžbe prezentirane Sudu. Usp. *HALL V. THE UNIVERSITY OF MINNESOTA*, 530 F. Supp. 104 (D. Minn. 1982).

²⁴ Što se upisa na program UWW sveučilišta tiče, za Sud je sporan bio način na koji je odlučeno o tužiteljevoj prijavi: 1) univerzalno je pravilo UWW-a da se o upisu u studijski program odlučuje isključivo

U predmetu *NCAA v. Tarkanian* (1988) Sud je odlučivao o tužbi protiv trenera košarkaške momčadi Sveučilišta Nevada J. Tarkaniana, koji je inače uspješno vodio tu ekipu od 1974. do 1992. U postupku koji je provela NCAA (National Collegiate Athletic Association) utvrđeno je da je Sveučilište Nevada u barem 38 navrata prekršilo propise te udruge prilikom vrbovanja igrača za svoju košarkašku momčad, a da je sam trener Tarkanian sudjelovao u 10 takvih slučajeva. Udruga je stoga odredila različite sankcije protiv Sveučilišta Nevada, a zatražena je i suspenzija trenera na određeni period. Suočen s degradacijom i drastičnim smanjenjem plaće, trener je uspješno tužio NCAA i Sveučilište jer su suspenzijom povrijedili njegova prava iz ustavne klauzule o pravičnom postupku.²⁵

U predmetu *Palmer v. Merluzzi* (1989) Prizivni sud odlučivao o tužbi studenta i igrača momčadi škole Hunterdon Central High D. Palmera, koji je tužio školske vlasti smatrajući da su mu svojom odlukom o suspenziji na 60 dana ograničili pravo na pravično suđenje i jednaku zaštitu. Međutim, budući da je u ovom slučaju bio u pitanju student koji je konzumirao drogu, sud je veoma pažljivo razmatrao odluke nižih sudova.

“Zaključujemo da su disciplinske mjere koje su poduzele školske vlasti bile racionalne glede važećih državnih interesa. Država ima vrlo jaki interes u očuvanju školskog prostora na kojem nema konzumiranja opojnih droga i u tome da svoje studente odvraća od konzumiranja droge. Nismo skloni utvrditi da su mjere protiv Palmera bile neracionalne glede ostvarenja takvih legitimnih interesa. Budući da suspenzija Palmera iz škole i sudjelovanja u natjecanju nije povrijedila nijedno ustavno pravo, potvrđujemo presudu okružnog suda”.²⁶

na temelju prijave koju ispunjava kandidat; 2) tužiteljeva prijava je dva puta razmotrena i prihvaćena od strane odbora za upise; 3) uprava je u međuvremenu dostavila odboru povjerljivi izvještaj o tužiteljevom dotadašnjem ponašanju i školovanju, koji je nedvosmisleno pokazao da je tužitelj u više navrata lažirao ocjene, ispričnice, itd.; 4) uprava je zbog toga u oba navrata od odbora za upise zatražila da se prijava odbije. Sud je ipak utvrdio da činjenice da se uprava u niti jednom drugom slučaju nije uključila u postupak odabira kandidata, te posebno da kandidat nije bio upoznat s izvještajem zbog kojeg nije primljen i da mu na te navode nije dana mogućnost očitovanja, predstavljaju povredu prava na pravični postupak. Što se pak imovinskih prava tiče, Sud je u postupku utvrdio da bi odobrenje Sveučilišta Minnesota da se tužitelj, koji je bio na završnoj godini studija, uvrsti u košarkašku sveučilišnu momčad te da sudjeluje na prvenstvu, znatno povećalo njegove šanse da bude uvršten u drugi krug *National Basketball Association - NBA* drafta (procedura izbora igrača od strane NBA klubova) i tako vjerovatno ostvari određenu novčanu dobit, odnosno da bi suprotna odluka znatno umanjila tužiteljeve šanse da ostvari karijeru profesionalnog NBA košarkaša i time mogućnost novčane zarade (procijenjeno je, naime, da bi u tom slučaju tužitelj bio uvršten tek u šesti krug drafta). *HALL V. THE UNIVERSITY OF MINNESOTA*, 530 F. Supp. 104 (D. Minn. 1982); usp. **Pittman A.T. et al.**, op. cit., p. 61-65.

²⁵ *NATIONAL COLLEGIATE ATHLETIC ASSOCIATION V. TARKANIAN*, 488 U.S. 179 (1988). Istraga u ovom slučaju započela je još u prvoj polovici sedamdesetih godina XX. stoljeća, a sve je okončano tek odlukom Vrhovnog suda SAD-a 1988. godine (koja je inače usvojena 'tjesećom' većinom od 5 prema 4). Usp. *NATIONAL COLLEGIATE ATHLETIC ASSOCIATION V. TARKANIAN*, 488 U.S. 179 (1988); odluka Vrhovnog suda dostupna na: <http://supreme.justia.com/>. Detaljnije o slučaju i njegovim implikacijama vidi u **Pittman A.T. et al.**, op. cit., p. 80-86.

²⁶ *PALMER V. L. MERLUZZI*, 868 F.2d 90 (3rd Cir. 1989). Dan Palmer bio je igrač američkog nogometa koji je nastupao za momčad škole Hunterdon Central High. Palmer i trojica njegovih kolega boravili su u sklopu nastave u prostorijama školskog radija i tu proveli večer bez nadzora nastavnika. Sljedećeg jutra u tim su prostorijama pronađene prazne limenke piva i lula za pušenje marihuane. Na sastanku sa predstavnicima školske uprave Palmer je istog dana priznao da je prethodne večeri doista

U predmetu *Spring Branch Independent School District v. Stamos* (1985) sud je odlučivao tužbi o ustavnosti Zakona o obrazovanju države Texas, koji je među svojim odredbama sadržavao i tzv. pravilo *no-pass, no-play*. To je pravilo u konkretnom slučaju onemogućavalo N. Stamosu i drugim studentima da sudjeluju u sportskom natjecanju ukoliko nisu ostvarivali 70% prolaznosti u ostalim fakultetskim kolegijima. Stamos je napadao ustavnost *no-pass, no-play* pravila tvrđnjom da ono vrijeđa klauzulu o jednakosti Ustava države Texas, odnosno da pravo studenta da sudjeluje u izvannastavnim aktivnostima predstavlja njegovo temeljno ustavno pravo, koje mu je u ovom slučaju ugroženo. Sud je argumentirano odbio potonji zahtjev naglasivši da, za razliku primjerice od slobode govora ili prava na vjeroispovijed, pravo sudjelovanja u izvannastavnim aktivnostima ne predstavlja temeljno pravo, te je analizom klauzule o jednakosti federalnog i državnog ustava zaključio sljedeće:

“Interesi vlasništva i slobode moraju naći svoj izvor u određenim aspektima državnog prava. Ništa u ustavu i zakonima naše države ne ovlašćuje studente na apsolutno pravo sudjelovanja u izvannastavnim aktivnostima. Suglasni smo stoga, a to stajalište podržava i velika većina jurisdikcija, da studenti nemaju ustavno zaštićeni interes participacije u izvannastavnim aktivnostima. U tom se smislu... proceduralno pravo na pravičnost ne primjenjuje po determinaciji školskog ravnatelja, već prema § 21.920 (b) Zakona o obrazovanju države Texas (...) Budući da delegacija ovlasti na školske ravnatelje nema implikacija po ustavno zaštićeni interes, to u ovom slučaju nema materijalne ili proceduralne povrede klauzule o pravičnom postupku”.²⁷

Ad 4) Pravo na privatnost. Četvrto temeljno ustavno pravo koje je relevantno za sport je pravo na privatnost (*right to privacy*). To široko pravo traži garancije protiv tuđeg zadiranja u privatni život pojedinca na način da se javnosti otkrivaju privatne informacije o konkretnoj osobi. Prava na privatnost zabranjuju državi uplitanje u osobne, intimne odnose i aktivnosti. Pitanje privatnosti često se je u domeni sporta otvaralo u vezi s obvezom testiranja na drogu, a najpoznatiji s tim problemom povezani sudski slučajevi jesu *Hill v. NCAA* (1994), *Schail v. Tippecanoe County School Corporation* (1994), *University of Colorado v. Derdeyn* (1993), te *Vernoniua School District 47j v. Acton* (1995).

U predmetu *Hill v. National Collegiate Athletic Association* (1994) Sud je odlučivao o tužbi studenata sportaša koji su tvrdili da im program testiranja na drogu Nacionalne udruge sveučilišnih sportaša narušava pravo na privatnost garantirano Čl. I. § 1. Ustava države Kalifornije. Naglasivši da “apsolutna privatnost ne postoji nigdje na svijetu, osim možda u pustinji”, te da se “interesi

konzumirao pivo i marihuanu u prostorijama školskog radija. Palmeru je prvo određena desetodnevna suspenzija s nastave, o čemu su obaviješteni i njegovi roditelji. Ravnatelj škole L. Merluzzi zatim je zatražio savjet od dvije udruge za odvikavanje od droga koje su preporučile šezdesetodnevni period kao prikladan za rehabilitaciju osoba koje su imale “minor drug problem”. Ravnatelj je taj savjet uvažio i odredio 60-dnevnu suspenziju, što je uključivalo i zabranu igranja za školou, a Palmerovi roditelji su se odlučili žaliti na novu odluku. Odluka Palmer dostupna je na: <http://openjurist.org/>. Usp. **Pittman A.T. et al.**, op. cit., p. 83-86.

²⁷ *SPRING BRANCH INDEPENDENT SCHOOL DISTRICT V. STAMOS*, 965 S.W. 2d 556 (Tex. 1985); usp. **Pittman A.T. et al.**, op. cit., p. 92-95.

privatnosti moraju izbalansirati s drugim važnim interesima”, Sud je zauzeo stajalište da:

“...da bi narušavanja privatnosti bila utuživa, moraju biti dovoljno ozbiljna (...) narušavanje privatnog interesa ne predstavlja povredu državnog ustavnog prava na privatnost ukoliko je to narušavanje opravdano zbog ostvarenja drugih konkurirajućih interesa. Legitimni interes proizlazi iz pravno autoriziranih i društveno opravdanih djelatnosti vlade i privatnih entiteta. Njihova relativna važnost određena je njihovom bliskošću centralnim funkcijama partikularnog javnog ili privatnog poduhvata (...) Program provjere na drogu koji provodi NCAA stoga ne predstavlja povredu ustavnog prava na privatnost”.²⁸

U predmetu *Schail v. Tippecanoe County School Corporation* (1988) Prizivni sud je odlučivao o tužbi dvije maloljetne učenice sportašice Harrison High School, koja je organizirala testiranje na droge za sve učenike koji žele nastupiti na međuškolskim sportskim natjecanjima. Zanimljivo je da se učenice koje su tužile školu nisu uopće podvrgnule testiranju, već su tužbu uložile revoltirane samom činjenicom da se nastup na natjecanju uvjetuje potpisivanjem izjave o pristanku na testiranje. Imajući na umu odluku Vrhovnog suda SAD da “studenti ne gube svoja ustavna prava na ulazu u školsku zgradu” (v. predmet *Tinker*), kao i posebne okolnosti slučaja, kalifornijski sud zaključio da školski program testiranja na droge ne predstavlja povredu ustavne klauzule o pravičnosti postupka:

“Smatramo da je u ovom slučaju škola izabrala razuman i ograničen odgovor na opasnost koju droga predstavlja... U formuliranju programa pretrage urina školski je distrikt pokazao osjetljivost prema pravima na privatnost svojih studenata, pritom naglašavajući potrebu njihove rehabilitacije, a ne kažnjavanja. Zbog svega ne možemo zaključiti da je takav pristup nekonzistentan s mandatom Ustava”.²⁹

U slučaju *University of Colorado v. Derdeyn* (1993) sud je također odlučivao o programu testiranja na drogu za koji je odlukom nižeg suda utvrđeno da predstavlja povredu IV. Amandmana i garancije da će osobe biti sigurne od bilo kakve nerazumne pretrage i zapljene od strane vlasti. Sud je potvrdio odluku nižeg suda sa zaključkom i to pozivom na

²⁸ Iznosimo kratku faktografiju slučaja: Potaknuto time što je na Panameričkim igrama 1983. godine nekoliko sveučilišnih sportaša bilo pozitivno na testu za drogu, NCAA je 1986. uvela obvezno testiranje za studente koji se natječu na međusveučilišnim natjecanjima. Test se je provodio u pomno nadziranom uvjetima na bilo nasumično ili prema određenim kriterijima (npr. pozicija u momčadi, broj minuta provedenih u igri, itd.) odabranim kandidatima, a pozitivan rezultat značio je dakako diskvalifikaciju. Od svih studenata koji su namjeravali sudjelovati na natjecanjima tražilo se je da potpišu izjavu kojom potvrđuju da su upoznati s uvjetima provođenja testiranja i pristaju mu biti podvrgnuti, te da pristaju da s određenim podacima tj. rezultatima testiranja mogu biti upoznati ovlašteni predstavnici NCAA te matičnog sveučilišta sportaša. Grupi studenata sportaša koji su odlučili tužiti NCAA pridružilo se je i njihovo matično Sveučilište Stanford. *HILL V. NATIONAL COLLEGIATE ATHLETIC ASSOCIATION*, 26 *Cal. Rptr. 2d 834 (CA 1994)*. Cit. pr. **Pittman A.T. et al.**, op. cit., p. 66-72.

²⁹ *SCHAILL KROSS V. TIPPECANOE COUNTY SCHOOL CORPORATION*, 864 F. 2d 1309 (7th Cir. 1988); odluka dostupna na: <http://openjurist.org/>. Vidi i **Pittman A.T. et al.**, op. cit., p. 86-92.

“IV. Amandman i čl. II. § 7 Ustava države Colorado, jer sportaši Sveučilišta u Koloradu nisu dali dobrovoljni pristanak na pretragu u svrhu testiranja na drogu”.³⁰

U predmetu *Vernonia School District v. Acton* (1995) Vrhovni sud SAD odlučivao je da li program pretrage urina za studente sportaše škola u Vernoniji, država Oregon, predstavlja povredu Amandmana IV. i Amandmana XIV. Ustava SAD. Školska organizacija je u dogovoru s roditeljima osmislila posebni program s ciljem da smanji konzumaciju droga u učeničkoj populaciji, koji je uključivao i testiranje svih učenika sportaša na početku sezone. Učenik J. Acton (inače član školske ragbi momčadi) i njegovi roditelji odbili su dati pristanak na testiranje te su tužili školu zbog povrede ustavnih prava na privatnost i pravičan postupak. Središnji interes Suda je ovdje bio: prvo, da su subjekti mjera bili maloljetnici; drugo, da su oni bili pod nadzorom države, odnosno ravnatelja škole.

“Uzimajući u obzir sve okolnosti – umanjene zahtjeve privatnosti,³¹ relativnu nenametljivost postupka pretrage, te ozbiljnost cilja čije ostvarenje iziskuje pretragu – zaključujemo da su mjere koje je poduzela školska uprava u Vernoniji razumne i ustavne. (...) Mjere koje su se poduzimale bile su, budući u okvirima javnog školskog sustava, u skladu s odgovornostima države koja je čuvar i skrbnik djece koja su joj predana na brigu”.³²

Dakle, kako sport kao svojevrsni mikrokozmos društva kao i svako drugo područje ljudskog života nije lišen nejednakosti i nepravde, nema razloga da i na sportskom planu ne vladaju iste društvene opće norme i vrijednosti. U tom se smislu pravo i njegove norme koje reguliraju ljudsko ponašanje u društvu primjenjuju i na sportske aktivnosti. Pritom se shvaćanje prava ozbiljno ponajviše tiče ljudskih prava koja se najčešće krše u sportu. Na stadionu sportaši i administratori sporta ne odbacuju ljudska prava. Vrijeme je pokazalo da sportaši i sportske upravne strukture sve više uviđaju da stadion i njegove aktere povezuju ista prava i privilegije koja postoje u širem društvenom kontekstu. Tako i američko ustavno pravo te sudski slučajevi koje smo analizirali dokazuju kako “sudovi nemaju nikakvog obzira prema arbitrarnim ili kapricioznim kodeksima ponašanja kojima se omogućuje narušavanje svekolikih ustavnih prava sportaša”.³³

4. KONSTITUCIONALIZACIJA SPORTA NA EUROPSKOM PLANU

Sport je danas organizirani globalni fenomen koji kombinira fizičko natjecanje s profesionalnim vodstvom, trgovinom i investicijskim odnosima

³⁰ *UNIVERSITY OF COLORADO V. DERDEYN*, 839 P.2d 929 (Col. 1993), cit. pr. **Pittman A.T. et al.**, op. cit., p. 98-103.

³¹ U obrazloženju presude detaljno se obrazlažu razlozi zbog kojih su zahtjevi prava na privatnost u konkretnom slučaju umanjeni. Usp. *VERNONIA SCHOOL DISTRICT 47J V. ACTON* (94-590), 515 U.S. 646 (1995); odluka dostupna na: <http://www.law.cornell.edu/>

³² *VERNONIA SCHOOL DISTRICT 47J V. ACTON* (94-590), 515 U.S. 646 (1995); odluka dostupna na: <http://www.law.cornell.edu/>. Usp. **Pittman A.T. et al.**, op. cit., p. 103-107.

³³ **Singh P.**, HUMAN RIGHTS AND SPORT, 2006., p. 1 et passim. Dostupno na: <http://www.srsa.gov.za/>

koji prelaze nacionalne granice. Aktivnosti u sportskoj domeni sistematski se reguliraju konvencijama, zakonima, običajima, pravilima i načelima “sportskog prava”. U prostoru između međunarodnog sportskog prava, kao posebne grane transnacionalnog prava koja globalno regulira ponašanja i zahtjeve privatnih i javnih sudionika, te nacionalnog prava, sve se više govori i o ulozi europskog sportskog prava.³⁴

Povijesni europski Ugovori nisu govorili o sportu ni na koji način, već se je konstitucionalizacija sporta otvorila neposredno pred iniciranje debate o *Ustavu za Europu*. Razvoj temeljnih postulata omogućilo je usvajanje *Deklaracije o sportu* koja je bila pridodana *Ugovoru iz Amsterdama* (1997.) i *Ugovoru iz Nice* (2000.). Iako obilježena kao *soft law* dakle politički, a ne pravni tekst - *Deklaracija* je ipak predstavljala eksplicitnu referentnu točku jurisprudencije Europskog suda (ECJ). Do usvajanja Lisabonskog ugovora ECJ je u slučajevima *Delièrege*, *Lehtonen*, *Meca-Medina*, na sport primjenjivao europsko pravo sve dok se je on povezivao s ekonomskom aktivnošću (odluke *Walrave*, *Bosman*).³⁵ Drugim riječima, kako u europskim ugovorima nije bilo ustavne osnove za sport, tako za njega u europskom pravu nije ni bilo generalne *exception*.³⁶

U *Lisabonskom ugovoru* (2007.) usvojena je formulacija kojom EU priznaje socijalnu i kulturnu funkciju sporta i kojom se na poseban način iskazuje respekt za njegov karakter i strukture.³⁷ Pretpostavlja se da će implementacija odredbi

³⁴ **Olawatura O.O.**, FUNDAMENTAL DOCTRINES OF INTERNATIONAL SPORT LAW, *The International Sports Law Journal*, July 2008, p. 1.

³⁵ O pravima sportaša kao zaposlenika važnja je i Rezolucija Europskog parlamenta EUROPEAN PARLIAMENT RESOLUTION UNDERLINES ATHLETES RIGHTS AS EMPLOYEES, INI/2007/2261:08/06/2008-EP-NON-LEGISLATIVE RESOLUTION, http://www.ubeplayers.com/news/news/?no_cache=1&tx_ttnews%5Btt_news%5D=160&tx_ttnews%5BbackPid%5D=20

³⁶ Parrish R. & Miettinen, S., THE SPORTING EXCEPTION IN EUROPEAN LAW, T.M.C. Asser Press, The Hague, 2008. Usp. Harris, P., CASE LAW OF THE ECJ: DELIEGE AND LEHTONEN, <http://www.monckton.com/docs/library/Deliege%20and%20Lehtonen.pdf>; MECA-MEDINA: A STEP BACKWARDS FOR THE EUROPEAN SPORTS MODEL AND THE SPECIFICITY OF SPORT? http://www.uefa.com/multimediafiles/download/uefa/keytopics/480391_download.pdf; THE HORIZONTAL DIRECT EFFECT OF TREATY ARTICLES – WALRAVE AND KOCH <http://lawbore.net/articles/walrave.pdf>; THE BOSMAN CASE, EU LAW AND THE TRANSFER SYSTEM <http://www.liv.ac.uk/footballindustry/bosman.html>

³⁷ TITLE XII: EDUCATION, VOCATIONAL TRAINING, YOUTH AND SPORT: *Article 165* (ex Article 149 TEC):

1. The Union shall contribute to the development of quality education by encouraging cooperation between Member States and, if necessary, by supporting and supplementing their action, while fully respecting the responsibility of the Member States for the content of teaching and the organisation of education systems and their cultural and linguistic diversity.

The Union shall contribute to the promotion of European sporting issues, while taking account of the specific nature of sport, its structures based on voluntary activity and its social and educational function.

2. Union action shall be aimed at: — developing the European dimension in education, particularly through the teaching and dissemination of the languages of the Member States, — encouraging mobility of students and teachers, by encouraging *inter alia*, the academic recognition of diplomas and periods of study, promoting cooperation between educational establishments, developing exchanges of information and experience on issues common to the education systems of the Member States, — encouraging the development of youth exchanges and of exchanges of socio-educational instructors, and encouraging the participation of young people in democratic life in Europe, — encouraging the development of distance

Lisabonskog ugovora iz čl. 165. nastaviti proces koji je Europska komisija imala u vidu kada je publicirala dokument pod nazivom *White Paper on Sport* (2007). U navedenom se dokumentu eksplicite naglašava društvena uloga sporta i njegov veliki značaj za zdravlje, obrazovanje, socijalnu uključenost, kao i za građanstvo Unije. No, ističu se i negativne strane modernog sporta: pritisak tržišta, iskorištavanje mladih igrača, doping, rasizam, nasilje, korupcija i pranje novca.³⁸ U suglasnosti sa sve dinamičnijim *case law* ECJ-a za očekivati je da će daljnji proces kristalizacije socijetalne, ekonomske i organizacijske dimenzije sporta na razini europskog prava, u kojemu se na specifičan i jedinstveni način spajaju elementi *lex sportiva* i *lex mercatoria* s početka 21. stoljeća, zasigurno ojačati garancije odgovarajućih temeljnih sloboda sportaša. Zauzimanje strateških pozicija glede pojedinih odredaba Ugovora, prije svega *Izjava o Povelji Europske unije o temeljnim pravima* koja je pravno obvezujuća, te njena esencijalna povezanost s Europskom konvencijom o zaštiti ljudskih prava i temeljnih sloboda, novi su podstrek optimizmu u ozbiljnom shvaćanju sporta i sportskih prava.³⁹

5. CILJEVI I GRANICE *LEX LUDICE* U NACIONALNOM PRAVU

Spektaklu koji je pratio otvaranje i zatvaranje Olimpijskih igara u Pekingu (08.-24. VIII. 2008.) svjedočili su milijuni ljudi diljem svijeta. Na svečanom oproštaju od svjetskih čelnika koji su nazočili posljednjim danima igara Predsjednik Republike Kine **Hu Jintao** s pravom je isticao da će činjenica što je njegova zemlja bila domaćin Olimpijskih igara biti od ogromnog značaja za “daljni razvitak sporta u Kini, promociju još šire suradnje i kooperacije između Kine i međunarodne olimpijske obitelji, kao i daljnjeg jačanja uzajamnog razumijevanja i prijateljstva između kineskog naroda i naroda ostalih zemalja”.⁴⁰

education, — developing the European dimension in sport, by promoting fairness and openness in sporting competitions and cooperation between bodies responsible for sports, and by protecting the physical and moral integrity of sportsmen and sportswomen, especially the youngest sportsmen and sportswomen.

3. The Union and the Member States shall foster cooperation with third countries and the competent international organisations in the field of education and sport, in particular the Council of Europe.

4. In order to contribute to the achievement of the objectives referred to in this Article: — the European Parliament and the Council, acting in accordance with the ordinary legislative procedure, after consulting the Economic and Social Committee and the Committee of the Regions, shall adopt incentive measures, excluding any harmonisation of the laws and regulations of the Member States, — the Council, on a proposal from the Commission, shall adopt recommendations.

³⁸ *White paper on sport COM (2007) 391 final, Brussels 11.07.2007.*, ‘otvara’ sljedeći citat Pierrea de Coubertina (1863-1937), osnivača modernih Olimpijskih igara: “Sport is part of every man and woman’s heritage and its absence can never be compensated for”. Usp. tekst na: http://ec.europa.eu/sport/index_en.htm. Opširnije vidi u **Dimitrakopoulos D.G.**, MORE THEN A MERLET? THE REGULATION OF SPORT IN THE EUROPEAN UNION, *Government and Opposition*, Vol. 41, No. 4/2006, pp. 561-580; **Oaoaloukas M.**, SPORTS LAW AND THE EUROPEAN UNION, *SMJ*, Vol. 3, Number 2, 2007, p. 40-49; **Eichberg H.**, PYRAMID OR DEMOCRACY IN SPORTS? ALTERNATIVE WAYS IN SPORTS, na: http://www.isdy.net/pdf/eng/national_07.pdf

³⁹ LISABONSKI UGOVOR EUROPSKE UNIJE, Adrias – HAZU, Zagreb-Split, 2009., str. 369.

⁴⁰ Vidi http://news.xinhuanet.com/english/2008-08/24/content_9675684.htm

Država koja je prijelaz stoljeća obilježila “autoritarnim konstitucionalizmom – tj. konstitucionalizmom s ekstremnom varijantom demokratskih vrednota zapadnog stila”⁴¹ je na spektakularan način još jednom dokazala kako se ideološka borba i sport na jednaki način koriste simbolima. U tom smislu, ništa u impresivnoj aktualnoj kineskoj upotrebi sporta u jačanju vlastite nacionalne politike nije predstavljalo iznenađenje.⁴²

Zadnje su Igre i događaji oko njih, kao i svi veliki sportski događaji s međunarodnom dimenzijom, još jednom pokazali da je sport odavno postao predmet političkog interesa najvišeg reda. Klasičnu i originalnu koncepciju sporta koja je u njemu isključivo gledala način promocije pojedinca, fizičkih i moralnih vrednota osobe, u suvremenom sportu je zamijenila krajnje suprotna koncepcija trijumfirajućeg nacionalizma kojoj danas svjedoče svi: publika, mediji, države. Suvremeni sport otjelotvoruje sliku nacije, njene moći, nacionalnu i međunarodnu politiku države. U tom smislu sport je najjeftinije, najpristupačnije i “najčišće” oružje u državnim konfliktima. Na isti način sport predstavlja univerzalno i vrlo efikasno sredstvo s dugoročnim efektima koje je u stanju alarmirati svjetsko mnijenje, ali isto tako i onemogućiti unutarnje neprijatelje države.⁴³

O tome koji je *ratio* državne intervencije u sport postoje različite teorije i razlozi. Bez namjere da ulazimo u detalje, važno je podsjetiti da ti razlozi mogu varirati s obzirom na različita vremenska razdoblja i različite države te da na njih utječu različite političke, ekonomske, kulturne i socijalne promjene. Nema nikakve sumnje da vlade diljem svijeta interveniraju u sportsku domenu kako bi asistirali vlastite političke intencije. Komparativni izvori nam dokazuju da države interveniraju u sport kako bi poboljšale fizičku spremnost i zdravlje građana za nacionalnu obranu, održavanje javnog reda, promociju prestiža države, socijalne solidarnosti, političke ideologije, jačanje i snaženje legitimnosti države, promociju statusa javnog morala i ostvarivanja blagostanja, itd.⁴⁴

Koristeći različite doktrine suvremena država danas sve ustrajnije radi na uspostavi još jedne autonomne grane prava (“sportsko pravo”) opravdavajući njen posebni status i osiguravajući okvir odgovornosti i podrške brojnim akterima unutar domene.⁴⁵ To je pravo - u odnosu na ono što je u 19. stoljeću u Engleskoj

⁴¹ **Larry Catá Backer**, THE PARTY AS POLITY, THE COMMUNIST PARTY, AND THE CHINESE CONSTITUTIONAL STATE: A THEORY OF STATE-PARTY CONSTITUTIONALISM, *Penn State University - Dickinson School of Law Legal Studies Research Paper* No. 05-2009, dostupno na: <http://ssrn.com/abstract=1325792>

⁴² **Hamann A. & Fabri H.R.**, TRANSNATIONAL NETWORKS AND CONSTITUTIONALISM, *International Journal of Constitutional Law*, September 11 2008, online, doi:10.1093/icon/mon024

⁴³ **Collomb P.**, SPORT ET ETAT, *Pouvoirs* 61, 1992, p. 39-50; **Calmat A.**, SPORT ET NATIONALISME, *Pouvoirs* 61, 1992, p. 51-56; TEXT OF SPEECH BY CHANCELLOR ADOLF HITLER, AT BERLIN SPORTS PALACE, dostupno na: <http://ibiblio.org/pha/timeline/410130awp.html>

⁴⁴ **Chien-Yu Lin et al.**, THEORIZING THE ROLE OF SPORT IN STATE-POLITICS, *International Journal of Sport and Exercise Science*, Vol. 1, 2009, 1 (1), 23-32

⁴⁵ **Sarkozy, T.**, REGULATION OF SPORT AS A BORDERLINE CASE BETWEEN STATE AND LAW REGULATION AND SELF-REGULATION, *Acta Juridica Hungarica*, 42, No.3-4/2001, p. 159-180

proizišlo iz individualnog prava na slobodu udruživanja u koju se prema tipičnom engleskom shvaćanju država nije uplitala jer je to bila privatna domena slobodnih pojedinaca - naravno danas jedna sasvim druga priča.⁴⁶

U svakom slučaju u razvitku svekolikih pravila koja prate sport procesi konstitucionalizacije i legalizacije sporta u nacionalnim okvirima su važan iskorak i doprinos jer su u sferu sporta – “unijeli izvanjski svijet prisiljavajući tako njegove administratore da sport prihvate kao entitet koji nije odvojen, izoliran i lišen odgovornosti za diskriminatornu politiku, prava iz radnog odnosa, ponašanje igrača na samom terenu”.⁴⁷

Izuzetak od pravila gore opisanog razvoja nije naravno ni Republika Hrvatska. Analiza ustavnih i zakonskih odredbi koje govore o razvoju regulative najvišeg ranga omogućuje nam sljedeće zaključke: (1) Kao mikrokozmos društva sport je refleksija šireg hrvatskog društva. Pravo koje vrijedi za društvo trebalo bi vrijediti i za sport; u pravnim je pitanjima sve više izražena tendencija iniciranja sudskih postupaka kao načina rješavanja sporova; (2) Budući da sport ne egzistira u vakuumu nacionalno pravo u ovoj domeni ne zastaje pred vratima stadiona; kao i svaka druga djelatnost tako u svekolike sportske djelatnosti pod ultimativnom kontrolom nacionalnog prava; (3) Komercijalizacija sporta (sponzorstva, marketing, trgovina suvenirima...) preobratali su moderni sport u *big bussines*. Primjerice i u Hrvatskoj duvanska industrija ili industrija alkoholnih pića, TV itd. spadaju među najizdašnije sponzore sporta⁴⁸.

Sve što smo iznijeli nesumnjivo pokazuje velike i svekolike promjene na stadionima, ali i ono najvažnije da njihovi akteri najbolje prolaze ukoliko se, kao i drugi primjerni građani, pokoravaju državnim pravilima. S obzirom da postoje područja sporta u kojima nema kontroverzi o tome treba li u tu oblast država intervenirati svojim pravom ili ne, ali i ona u kojima se takva intervencija osporava, ključno je odgovoriti na sljedeće pitanje: Koju ulogu, zapravo, pravo ima u modernom sportu?

Suvremena je literatura i državna intervencija pokazala da je pravo preuzelo sport i njegove aktere, iako mnogi administratori sporta nisu još uvijek zadovoljni tom činjenicom. Zbog sofisticacije modernog društva pravo je danas postalo suštinski instrument njegovog uređenja. Vladavina prava tiče se i sporta. To pogotovo zato što:

⁴⁶ **Denninger, E.**, SASTAVNICE EUROPSKE PRAVNODRŽAVNE KULTURE NA POČETKU 21. STOLJEĆA, *Polit. misao*, Vol XXXVIII, (2001.), br. 4, str. 62–75

⁴⁷ **Szymansky, S.**, A THEORY OF THE EVOLUTION OF MODERN SPORT, Working Paper Series, Paper No. 06-30, November 2006

⁴⁸ Usp. **čl. 68. st. 5.** USTAVA REPUBLIKE HRVATSKE: Država potiče i pomaže skrb o tjelesnoj kulturi i sportu.; **čl. 134. st. 1.** Jedinice lokalne samouprave obavljaju poslove iz lokalnog djelokruga kojima se neposredno ostvaruju potrebe građana, a osobito poslove koji se odnose na... tjelesnu kulturu i sport(...). Usp. ZAKON O ŠPORTU, *Narodne novine*, br. 1/ 2006; usp. Posebnu ediciju Ministarstva znanosti... ZAKON O ŠPORTU, Ministarstvo znanosti, Zagreb, 2007., str. 69.

“Svaka abdikacija vladavine prava unutar sporta stvara kaos. Ako odbacivanje vladavine prava (parlamenta i njegovih zakona) u društvu egzistira uporedno i konzistentno rezultat je anarhija. Prema tome razlog zašto širina vladavine prava u društvu mora popuniti praznine koje iza sebe ostavlja sport, je učestalo odsustvo svake efektivne i smislene sankcije, politike ili filozofije kažnjavanja svih onih nedjela koja su počinjena na igrištima i u sportskim kancelarijama, kao i potreba da se uništi mit kako su žrtve sportskog nasilja za vrijeme igre s njim suglasne, odnosno da ga hoće.”⁴⁹

Poznato je da Republika Hrvatska kao jedna od najmanjih europskih država impresionira sjajnim rezultatima svojih sportaša na stadionima u zemlji i svijetu. S druge strane evidentno je kako vladavina prava još uvijek nije fundamentalno svojstvo hrvatske države i društva. To je na žalost karakteristika i na području primjene sportskog prava kao sastavnog dijela sveukupnog legalnog instrumentarija za uvođenje reda u aktualnoj organizaciji i administraciji sportskog područja kod nas. Budući da kod nas sportska narativnost i općenito sportski diskurs imaju određenu ulogu u formiranju javnog mnijenja u “javnoj sferi” (*J. Habermas*) svaki pozitivni događaj na stadionima i izvan njih ima utjecaja i na jačanje *ozbiljnog shvaćanja prava* u sportu. Ipak, procesi ekonomske i kulturne integracije u hrvatskom sportu i adaptacije sportskih struktura zahtjevima suvremenih regulativnih integracija nisu u akceleraciji. Prije bi se moglo kazati da su zastali na jednom od brojnih raskršća koja prate procese sveobuhvatnog osuvremenjivanja i civiliziranja hrvatskog društva na političkom, pravnom, ekonomskom i kulturnom planu.⁵⁰

⁴⁹ **Renson R.**, FAIR PLAY: ITS ORIGINS AND MEANINGS IN SPORT ... *Kinesiology* 41 (2009) 1: 5-18; **Bertman M.**, SPORT: ESSENTIALLY DESCRIBED, *Richmond Journal of Philosophy* 12 (Spring 2006).

⁵⁰ Kako dalje? U dijalogu mudre mačke i Alice na raskršću, koju ilustraciju već naveliko eksploatiraju eurokonstitucionalisti, nazire se mogući odgovor: “*Would you tell me, please, which way I ought to go from here?*” “*That depends a good deal on where you want to get to.*” *said the Cat.* “*I don’t much care where--*” *said Alice.* “*Then it doesn’t matter which way you go,*” *said the Cat.* “*--so long as I get SOMEWHERE,*” *Alice added as an explanation.* “*Oh, you’re sure to do that,*” *said the Cat,* “*if you only walk long enough.*” **Lewis Carroll**, ALICE’S ADVENTURES IN WONDERLAND, *Ch. 6*, dostupno na: <http://www.alice-in-wonderland.net/>

ΣΤΑΔΙΟΝ AND CONSTITUTIONAL LAW: SHOULD WE TAKING SPORTS AND SPORTS LAW SERIOUSLY?

The processes of modernisation, existence and diversification of social activity at the end of the 20th and beginning of the 21st century and the increasingly evident connection among sport, political, economic, cultural and social realities are also reflected in the constitutional law of a modern state. In an attempt to answer the question which was raised when constitutional law appeared in unexpected places (stadiums) and because of which sport and sport rights should be taken seriously, the authors outline some relevant connections and problems in the relationship among the state, politics and sport, constitutional law and the subjective law of individuals. This is the constitutionalisation of sport topics in the area of European and national law.

Key words: *constitutional law, constitutional rights, sport law, national and european sport law*